Polskie Towarzystwo Historyczne
Oddział w Białej Podlaskiej
Zamiejscowy Wydział Wychowania Fizycznego
w Białej Podlaskiej

Dawne miasta i miasteczka Południowego Podlasia

Tomasz Demidowicz

Dokudów- zarys dziejów

Seria II
1.

Biała Podlaska 2010

Polskie Towarzystwo Historyczne
Oddział w Białej Podlaskiej
Zamiejscowy Wydział Wychowania Fizycznego
w Białej Podlaskiej

Dokudów - zarys dziejów

Biała Podlaska 2010

REGIONALIA

I C
Dok

125450
94(438)A/2

Copyright by
Tomasz Demidowicz
Biała Podlaska 2010

Miejska Biblioteka Publiczna
Biała Podlaska

Dokudów
Najstarsze dzieje osady

Na południowy wschód od Białej Podlaskiej w odległości 7 km spotykamy dziś wieś o ciekawej nazwie **Dokudów**. Leży ona na obszernych błoniach u zlewiska dwóch prastarych rzek królewskich Zielawy zwanej dawniej Sielawą lub Sieklawą i Żarnicy dawniej zwaną Żeremią, a jeszcze wcześniej Królewskim Brodem.

Przeszłość tej miejscowości, dziś wsi o rozproszonej zabudowie i wyludnionej jest mało znana i trudna do wyjaśnienia. Językoznawcy S. Warchoł i K. Rymut wywodzą ją z języka wschodniosłowiańskiego od przysłówka "dokuda" (dokąd). Wskazują na nią jak "na osobliwość" słowotwórczą w słowiańskiej toponomastyce. Autor podziela to stanowisko i wskazuje, że nazwa Dokudów, vel Dokudowo oznaczała miejsce oddalone od dróg, miejsce nieznane, znajdujące się gdzieś za trudnymi do przebycia bagnami, rozlewiskami, ukryte w puszczy.

Wbrew przyjętym poglądom Dokudów to nazwa pierwotna równoległa do nazwy **Lewkowo vel Lewków** funkcjonującej w XVI - XVII w. w odniesieniu do tej miejscowości.

Najwcześniejsze i najodleglejsze dzieje Dokudowa jako ośrodka osadniczego sięgają czasów wczesnosłowiańskich podobnie jak grodzisk Dzięcioły Walim, Łukowisko, Zahajki, Surmacze, Sokule, Krzewica, Bereza, Drelów, Białka, Łózki, Żabce, Niewęgłosz, Suchowola, Grodek czy Uhnin. W najdalszej przeszłości Dokudów mógł stanowić gród plemion Burzan. W wieku XII - XIII stanowił gród obronny w Księstwie Włodzimiersko - Halickim książąt Romanowiczów. Po zbliżeniu polsko-litewskim w początkach XV w. gród Dokudów z osadą stał się własnością książęcą w dobrach Wortel (Ortel). W I połowie XV w. Gród Dokudów z siołem decyzją W. Ks. Litewskiego Witolda z 1428 r. wraz z włością międzyrzecką i innymi siołami leżącymi w pow. brzeskim i drohickim w W. Ks. Litewskim przeszły we władanie ówczesnego Starosty drohickiego i mielnickiego **Mikołaja Selpartha (Szemparta) alias de Nasuthe zwanego Silberkiem**. Przywilejem z 29.VIII.1434 r. W. Ks. Zygmunta Kiejstutowicza otrzymał potwierdzenie dóbr Międzyrzec, dwory Stołpno, Biała nad rzeką Krszną (Krzną), dwór Jabłeczno nad rzeką Bug, a także dobra Wortel z dworem w Wortelu i Dokudowie. Dobra te i inne, w tym dobra Niemojki, Woźniki i Huszlew

M. Nasuta zagospodarował, zakładając folwarki. Po śmierci M. Nasuty dobra wortelskie z dworami w Dokudowie, Ortelu należały do jego syna Jana, a następnie **Jana Jurewicza Zabrzeźińskiego**. W II połowie XV w. (w latach 80-tych) dobra wortelskie z dworami w Dokudowie i Wortelu ponownie przeszły we władanie książęce.

Herb Korczak

Przywilejem królewskim króla Władysława Jagielończyka z 6.IV.1501 r. włość książęcą wortelską otrzymał **Lew Bohowityn - Bohowitynowicz** herbu "Korczak", cześnik i klucznik brzeski wraz z siołami Wortel (Ortel) i Dokudów z poddaną ludnością, barciami, borami, lasami, dąbrowami, jeziorami, rzekami, stawami z dannią miodową i groszową, bobrowymi gonami. W myśl zapisu dobra te otrzymywał na "wieczne czasy" z prawem swobodnego dysponowania. Sioło Wortel - Dokudów i włość do niej należąca były pokaźne, posiadały starodawne granice i były dobrze zagospodarowane. Sioło Wortel - Dokudów liczyła ponad 30 dymów, co najmniej dwa stawy i dwa młyny, oraz cerkiew prawosławną pod wezwaniem Bogurodzicy Przeczystej z popówką i zabudowaniami gospodarczymi. Bogactwo stanowiły gniazda sokole, gony bobrowe, barcie miodne oraz puszcza "nieprzebyta". Nie bez znaczenia był fakt, że ulokowana była nieopodal zlewiska rzeki Zelawy (Zielawy) i Królewskiego Brodu nazywana też Żeremią.

Herb

Dokudów - Lewkowo miasto prywatne na prawie magdeburskim XVI - XVIII w.

Nowy właściciel dóbr worteloskich wspomniany **Lew (Lewsza) Bohowityn Bohowitynowicz** przedstawiciel majętnej i wpływowej szlachty gniazdowej wołyńskiej wraz z otrzymaniem dóbr wortelskich założył miasto w latach 1501 - 1503. Przywilejem króla Aleksandra Jagielończyka wydanym w Międzyrzecu [Podlaskim] 19.X.1503 r. na prośbę L. Bohowityna - Bohowitynowicza pozwolił na wzniesienie w swoich dobrach wortelskich zamku obronnego "na starym Horodyszczu na ostrowie". Równocześnie dla założonego miasteczka zezwolił król na nadanie prawa magdeburskiego. Uwzględniając kolejną prośbę L. Bohotynowicza pozwalił na usypanie grobli, urządzenie stawu oraz wzniesienie młynu na rzece Zielawie. Zgodnie z nadanym miasteczku **Lewkowo vel Lewków** prawa magdeburskiego nadawał targ w niedzielę i jarmark jeden w roku w terminie przez właściciela miasta wyznaczony. Zezwolił na swobodny przyjazd i handel w miasteczku Lewkowie kupcom przyjezdnym według miar kamienia funta wileńskiego i worszminu brzeskiego. Mieszczanom lewkowskim przyznawał prawo podobnego handlu różnymi towarami w W. Ks. Litewskiem Jeszcze raz potwierdzał L. Bohowitynowi - Bohowitynowiczowi, jego żonie i dzieciom prawo na posiadanie dóbr z miasteczkiem "na wieczność" z prawem dysponowania zamkiem i samym miasteczkiem "jak sam najlepiej rozumie".

Król Aleksander Jagiellończyk

W 10 lat później (w 1514 r.) prawo L. Bohowityna Bohowitynowicza do dóbr wortelskich zakwestionował **Jerzy Iwanowicz Ilinicz**, zarzucając w skardze skierowanej do króla Zygmunta I Starego,

że L. Bohowityn - Bohowitynowicz "miasto posadził w jego łowich" tj. na obszarze jego terenów łowieckich, które on posiadał po Janie Nasucie. Dodawał ponadto, że Ostapi Nasuta i jego syn Jan "posadził miasto na imię Dokudowo a Dubowi". Król Zygmunt I Stary dekretem z 30.III.1514 r. majętność Dokudowo zasądził Jerzemu Iliniczowi. Wyrok królewski definitywnie nie przesądził o posiadaniu tych dóbr przez ród Iliniczów. Dobra wortelskie zwane dokudowskie z miastem Lewkowem przedstawiały dużą wartość i stały się obiektem rywalizacji i przetargu między rodem Bohowitynów - Bohowitynowiczów a Iliniczami, a następnie Kiszkami i Radziwiłłami. Lokator miasta Lewkowa wspomniany L. Bohowityn - Bohowitynowicz namiestnik kamieniecki testamentem dobra wortelskie z miastem Lewkowem, wsiami Wortel i Dokudowo przekazał synom swoim Iwanowi, Bohdanowi i Bohowitynowi. Dwaj pierwsi Iwan i Bohdan Bohowitynowicze dobra wortelowskie scedowali na trzeciego brata Bohowityna. Aktem 13.V.1525 r. Bohdan Bohowityn - Bohowitynowicz "dał i darował" dobra wortelskie z miastem **Lewkowo vel Lewków** bratu stryjecznemu Iwanowi Bohuszewiczowi Bohowitynowi. W cztery lata później wspomniany Iwan nabył na mocy aktu kupna z 28.X.1529 r. od Stanisława Ilinicza - syna Jerzego część dóbr Wortel i 1/3 części Dokudowa za sumę 800 kop groszy litewskich.

W połowie XVI w. **Dokudów - Lewkowo vel Lewków** z dworem Wortel stanowiło centrum dóbr wortelskich, bogatych w miód, gony bobrowe, gniazda sokole, drzewo budulcowe, ryby, łąki i pastwiska. Miasto z rynkiem w centrum i ratuszem, szynkami, jatkami z układem od 6 do 8 ulic sąsiadowało z dworem dokudowskim /wortelskim i z dworem Kiszków. Rządziło się prawem magdeburskim miało burmistrza, rajców miejskich i ławę. Było siedzibą parafii prawosławnej z cerkwią farną pw. Bogurodzicy Przeczystej, zabudowaniami popowskimi uposażoną w dwie włóki i dwa sady i dwie łąki przyległe do diecezji włodzimierskiej. Posługę duchowną świadczyło na rzecz okolicznej ludności prawosławnej 3 świaszczenników. Dwór wortelski Bohowitynow składał z dworu piętrowego na kamienno-ceglanym podmurowaniu z zespołem budynków gospodarczych wzniesionych w czworobok. Dwór drugi **Kiszków** był drewaniany i oddalony od miasta Lewkowa około 1 km. Miasto siedzące na 82 włókach sąsiadowało z gruntami folwarków: folwarku wortelskiego i folwarku Kiszków oraz łąkami królewskimi i puszczą. Przyjąć należy,

że istniał też klasztor prawosławny (monaster) fundacji L. Bohowityna - Bohowitynowicza odpowiednio uposażony z zabudowaniami nieopodal dworu wortelskiego "między wodami blisko góry"
W II połowie XVI w. miasto Dokudów stanowiło centrum dóbr wortelskich. Składało się w 2/3 z Dokudowa należącego do Kiszków i 1/3 z Dokudowa Bohowitynów pod nazwą Lewkowo vel Lewków. Po Iwanie Bohowitynie - Bohowitynowiczowi dobra posiadał Benedykt Iwanowicz Bohowityn, a nastepnie Mikołaj Bohowityn.
Testamentem z 1580 r. dobra wortelskie i część Dokudowa zwaną Lewkowo obejmujące dwór główny wortelski oraz wsie: Perkowiczi (Perkowice), Zamostie, Zakaczyn objął Jan Bohowityn Kozieradzki. Drugą część dóbr dokudowskich z dworem i 2/3 miasta Dokudowa prawem zastawnym z 26.IV.1586 r. przeszła z rąk Mikołaja Kiszki w ręce Barbary z Chodkiewiczów Kiszczyny. Dziesięć lat później dobra dokudowskie wspomniana Barbara z Chodkiewiczów Kiszczyna 6.VI.1597 r. odsprzedała przedstawicielowi wielkiego rodu litewskiego wojewodzie trockiemu **Michałowi Krzysztofowi ks. Radziwiłłowi** (1549 - 1616).

Na początku XVII w. Dokudów był miastem na prawie magdeburskim należącym w 1/3 do Jana Bohowityna Kozieradzkiego, a od 9.V.1600 r. do kanclerza W. Ks. Litewskiego **Lwa Sapiehy**, który nabył dobra wortelskie z częścią Dokudowa za sumę 30 tys złp. Druga część dóbr dokudowskich obejmująca 2/3 miasta: dwór, folwark, sady, ogrody i lasy była w posiadaniu wspomnianego ks. Michała Krzysztofa Radziwiłła. W 1603 r. ks. M. K. Radziwiłł odkupił dobra wortelskie z 1/3 Dokudowa od L. Sapiehy za sumę 4 tys, kop litewskich. Drugą część Dokudowa należącą do Jerzego Greka na mocy aktu sprzedaży z 26.V.1606 r. nabył **Aleksander ks. Ludwik Radziwiłł**.

Ks. Ludwik Radziwiłł

Właściciel ten potwierdził prawa dla mieszczan dokudowskich. Równocześnie miasto otrzymało herb nowy wyobrażający archanioła o białych skrzydłach w półzłocistej zbroi ze złotym mieczem i wagą czarnego smoka na niebieskim tle. Święty Archanioł był patronem rodu książęcego Radziwiłłów.

W połowie XVII w. Dokudów był jednym z dwóch miast w hrabstwie bialskim **Aleksandra Ludwika ks. Radziwiłła**, a następnie jego żony Tekli z Wołłowiczów obok Białej Podlaskiej. Miał Dokudów "pod sobą" 82 włóki, w tym 7 włók wolnych od podatków. Jako miasto na prawie magdeburskim cieszył się samorządem, mając trzy tzw. ordynki to jest burmistrza, radę miejską i ławę radziecką z wójtem. W centrum miasta przy rynku wydzielonym prostokątnym z układem od 6-8 ulic był ratusz z aresztem miejskim i kasą miejską, cerkiew prawosławna pw. Bogurodzicy Przeczystej, kościół rzymsko katolicki i zabudowania wójtostwa. Cerkiew prawosławna z popówką uposażona była w 3 włóki gruntu, sady i łąki i jako siedziba parafii prawosławnej należała do diecezji włodzimierskiej. Kościół rzymskokatolicki dokudowski z zabudowaniami probostwa uposażony był we 2 włóki gruntu, sady, ogrody i łąki i jako siedziba parafii rzymskokatolickiej należał do dekanatu janowskiego diecezji łuckiej i brzeskiej z rezydencją biskupa w Janowie [Podlaskim]. Wótostwo dokudowskie uposażone były w 2 włóki gruntu i dwie łąki, sad i staw. Składające się z kilku zabudowań gospodarczych znajdowało się prawdopodobnie przy ul. Kozieradzkiej.
Miasto sąsiadowało gruntami i łąkami z królewską wsią Studzianna, gruntami i łąkami należącymi do mieszczan miasta królewskiego Łomazy, oraz z folwarkiem, łąkami i sadami dworu wortelskiego. Dokumenty zachowane umówią o skargach mieszczan dokudowskich "o czynienie gwałtów" na ich gruntach i łąkach przez mieszkańców wsi Studzianka i mieszczan łomaskich.

Druga połowa XVII w. w dziejach miasta nie tylko Dokudowa rozpoczyna się niefortunnie. W latach 1655 - 1657 dobra wortelskie i bialskie ks. Radziwiłłów pustoszą Szwedzi, a następnie wojska ks. siedmiogrodzkiego Rakoczego. Przemarsze wojsk, rekwizycje rujnują miasto Dokudów, a liczba mieszkańców spada poniżej 1 tys. Miasto Dokudów ze wsia Dubów i innymi oraz dwór wortelski z przynależnościami w latach 60-70 XVII w. były w posiadaniu **Stanisława ks. Radziwiłła**, a następnie **Katarzyny ks. z Sobieskich Radziwiłłowej**. W początkach 1651 r. przestał istnieć dokudowski monastyr. Ta ostatnia chcąc wzmocnić miasto decyzją z 1684 r. przyłączyła do miasta Dokudów ponad 27 włók osadzając nowych mieszczan i powiększając liczbę włók do 119. Równocześnie ponowiła miastu dotychczasowe przywileje i prawo do posiadania herbu.

Herb ten wyobrażał postać św. Michała Archanioła stojącego na smoku i trzymającym miecz i wagę w ręku. W otoku pieczęci, która zachowała się w księdze wójtowsko - ławniczej był następujący napis *Pieczenć miastu Dokudowi służy* wielkości 33 mm.

Miasto Dokudów stanowiące centrum dóbr wortelskich w hrabstwie bialskim w latach 80 i 90 XVII w. było w dzierżawie Strzednickich, Kulikowskich, Sz.ujskich, Skolimowskich wreszcie Świszczewskich. W 1694 r. będąc w arendzie Franciszka Świszczewskiego w hrabstwie bialskim dostarczały właścicielom czynsz w wysokości 694 złp. i 13 groszy.

W początkach XVIII w. Dokudów jako miasto na prawie magdeburskim miało pod sobą 119 włók, w tym 82 włóki osiadłe, 27 i 2/4 włók nowych, 5 i 2/4 włók wolnych i 4 włóki puste. Centrum miasta stanowił rynek z wychodzącym z naroży ulicami Kozieradzką, Truchnowską, Szuszkowską, Podrzeczną, Średnią i Przednią. Przy rynku usytuowany był ratusz z jatkami i szynkami. W rynku przy ulicach było 134 domy mieszczan dokudowskich, którzy posiadali 364 place. W liczbie placów 17 placów było wolnych, a 1 2/4 placu było puste.

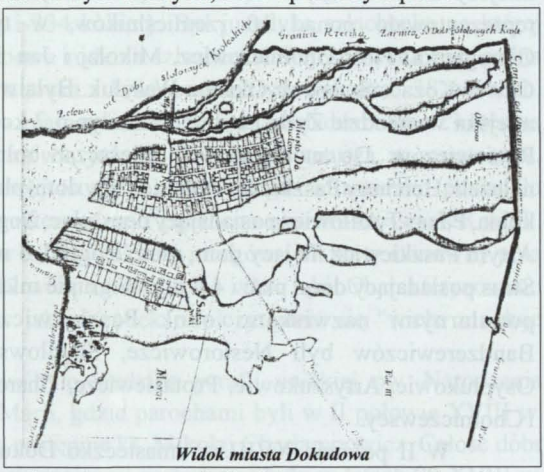

Widok miasta Dokudowa

Miasto posiadało charakter niewielkiego miasta rolniczego liczącego do 1 tys. mieszkańców. Mieszczanie tytułem posiadania placów, ogrodów, włók i łąk tak nowych jak i starych płacili według danych z 1725 r. sumę 750 złp. i 14 1/2 groszy. Cieszyło się miasto z posiadania prawa magdeburskiego, miało burmistrza, radę miejską i radę radziecką, której przewodniczył wójt dokudowski. W mieście była cerkiew farna pw. Bogurodzicy Przeczystej ze szkołą uposażoną w 3 włóki, dwór wójtowski uposażony w 2 włóki, sady i łąki.

Miasto sąsiadowało z dworem wortelskim złożonym z budynku głównego i kilku zabudowań gospodarczych i folwarkiem. Do dworu wortelskiego należały 3 młyny, browar i cegielnia. Nie opodal dworu wortelskiego była niewielka osada służna z cerkwią pw. Najświętszej Panny z dzwonnicą i zabudowaniami popowskimi i cmentarzem. Parochami dokudowskimi byli Jan Wierzbicki, a później Paweł Hryniewicz. Dokudów leżący w Ziemi Brzeskiej w Ks. Litewskim określany w źródłach jako "miasteczko". Składał się niejako z dwóch części pierwszej stanowiącej tzw. stare miasto na 82 włókach z folwarkiem i części drugiej "należącej do cegielni" na tzw. nowych włókach. Znanymi burmistrzami dokudowskimi byli w XVIII w. Panas Tykałowicz, Herhory Kopcewicz, Wasyl Wakulewski. Pisarzem miejskim zaś Piotr Żołoszkiewicz, a ławnikami Jakub Azbuczuk, Wasil Pietruch. Na wójtostwie dokudowskim "siedział" przez lata Stanisław Janiszewski.
Miasteczko miało charakter rolniczy, mieszczanie zajmowali się uprawą gruntów i ogrodów oraz hodowlą. Posiadali mieszczanie dokudowscy 97 wołów i 13 koni oraz dwa wygony ogólnomiejskie. Jako pastuchowie miejscy notowani byli: Konrad Dubiski i Jan Bylewski. Rzemiosło reprezentowało ponad 10 rzemieślników, w tym kowale Mikołaj Gieregierka, Piotr Chomiczewicz, Mikołaj i Jan Samsonowie, bednarz Chweś Kozaczuk, szewc Oksiuta Wasyluk. Była w Dokudowie karczma miejska w arendzie Żyda Leyby, oraz młyn o 2 kołach z osadą młyńską Ryniewiczów. Do najbogatszych mieszczan rolników dokudowskich należeli: Herchory Paszkiewicz posiadający dom, plac, 4 ogrody, 4 woły i 1 konia, Panas Tykałowicz posiadający dom, plac, 2 ogrody, 4 woły i 1 konia, Artym Paszkiewicz mający dom, plac, 1 ogród, 3 woły, 1 konia, Oksiuta Strus posiadający dom, plac i 4 woły. W grupie mieszczan dokudowskich popularnymi nazwiskami obok Paszkiewiczów, Kopcewiczów, Bandzerewiczów byli Nestorowicze, Szydłowscy, Olichwirowicze, Osypiukowie, Artyszukowie, Protasiewicze, Charewicze, Kurianowicze i Chomiczewscy.

W II połowie XVIII w. miasteczko Dokudów wraz z dobrami wortelskimi przeszło tytułem wiana Tekli Radziwiłłowej w ród **Flemingów**. Dając rocznie 66 539 złp. dochodu wraz z innymi dobrami były w posiadaniu **Jerzego Fleminga** podskarbiego W. Ks. Litewskiego, właściciela także dóbr terespolskich. Około 1785 r. przeszły dobra te ponownie do rodu ks. Radziwiłłów w wyniku

odsprzedaży przez **Floriana ks. Radziwiłła**. Nadal rejestrowany w latach 80 i 90 XVIII w. Dokudów jako ośrodek miejski stanowił centrum dóbr wortelskich (ortelskich) złożonego z miasta Dokudowa o 121 włókach "pod sobą" dworu wortelskiego ze stajniami, oborami, browarem, trzema młynami i dużym folwarkiem oraz osadą służną złożoną z ponad 40 dymów. W dobrach była cerkiew pw. Najświętszej Panny Marii z dzwonnicą i cmentarzem oraz wsie Perkowiczi (Perkowce) z folwarkiem, wsią Zamostie zwaną też Peredwoje i wsią Szczosnówka (Czosnówka). Bogactwo dóbr ortelskich stanowiło nie tylko kilka folwarków, ogrody i sady, ale też łąki. Źródła wspominają o łące zwanej Peredwoje, łące ku rzece zwanej "Pod Lachim Hrudem", łące "Ostrówki", łące "Saczki", łące "Ostrów Monastyrski" nad Zielawą i łące "Zowotkowszczyzna" nad rzeką Lśną. Dochodu dostarczały rzeki z mnóstwem ryb, żeremiami bobrowymi oraz puszcza dokudowska. Istnienie znacznych borów potwierdza fakt funkcjonowania dwóch chartów borowych, którymi byli Jakób Tościuczuk i Paweł Lewkowicz.

Samo miasteczko Dokudów rejestrowane jako ośrodek miejski 1796 r. składało się z dwóch części. Liczyło 127 dymów, gdzie mieszkało 314 mężczyzn mieszczan i 334 kobiety. Był jurydyka szlachecka na której była osadzona 5 osobowa rodzina szlachecka. Rejestrowana była jedna 5 osobowa rodzina tatarska i kilka rodzin żydowskich o 38 osobach. Miasteczko Dokudów miało rynek w centrum z układem 6 ulic z karczmą miejską. Źródła nie mówią już nic o istnieniu ratusza w miasteczku, ani funkcjonowaniu wójtostwa dokudowskiego. Miasteczko posiadało typowo rolniczy charakter, gdzie z ogólnego obszaru miasta 128 włók, 25 morgów i 5 prętów aż 54 włoki, 41 morgów i 67 pręty stanowiły pola uprawne, a kolejne 47 włók zarośla, a 14 włók łąki. Charakteryzowano miasteczko Dokudów jako ośrodek rolniczy gdzie się "wiele znajduje zboża różnego".

Miasteczko Dokudów było siedzibą parafii unickiej pw. Narodzenia Najświętszej Panny Marii, gdzie parochami byli w II połowie XVIII w. ks. Mikołaj Pirocki, a następnie ks. Mikołaj Charłampowicz. Całość dóbr ortelskich wraz z Woskrzenicami zastawione było w latach 90 XVIII w. rodzinie Płoszczyńskich za sumę 27.229 złp. Taksa na tych dobrach bez Woskrzenic wynosiła 209.920 florenów i pozostawała w rodzie **ks. Radziwiłłów**.

W okresie zaborów 1794 - 1918

Na przełomie XVIII/XIX w. Dokudów wraz z dobrami ortelskimi i Dubowem był własnością **Dominika Heronima ks. Radziwiłła** (1786-1819). Właściciel ten nie zajmował się dobrami, a w jego imieniu administrował ojczym Kazanowski. Leżąc w tzw. Nowej Galicji zaboru austriackiego, Dokudów zachowywał charakter miasteczka rolniczego z rynkiem w centrum, układem 5-7 ulic o ponad 100 domach, w cyrkule bialskim. Przestał jednak być rejestrowany jako ośrodek miejski, prawdopodobnie z zaniedbania właściciela u ówczesnych władz zaborczych.

Ks. Dominik Radziwiłł

Od 1807 r. rejestrowany był Dokudów jako wieś prywatna w cyrkule bialskim Księstwa Warszawskiego i stanowił własność wspomnianego **ks. D. Radziwiłła**, a następnie jego córki **Stefanii ks. Radziwiłłównej**. Obejmowały wówczas te dobra 4 miasta, 72 wsie i 17 tys. poddanych. W 1813 r. dobra te wspomniana ks. Stefania Radziwiłłówna wniosła tytułem wiana w małżeństwo z feldmarszałkiem wojsk rosyjskich Ludwikiem Wittgensteinem.

W 1827 r. Dokudów wymieniany był jako wieś o 93 domach mieszkalnych i 561 mieszkaniach w obwodzie i okręgu sądowym bialskim woj. podlaskiego Królestwa Polskiego. Zachowując charakter w zabudowie miasteczka był dużą wsią zamieszkiwany w większości przez ludność unicką trudniącą się rolnictwem, ogrodnictwem, rzemiosłem, ciesielstwem i rybołóstwem. Bogactwo Dokudowa stanowiły rzeki i otaczające bory sosnowe i mieszane pełne zwierzyny łownej i ptactwa, w tym ptactwa wodnego, oraz łąki umożliwiające rozwój hodowli. Gruntami ornymi osada Dokudów sąsiadowała z gruntami wsi Studzianka z folwarkiem i łąkami Ortela Książęcego. Dokudów był siedzibą parafii unickiej w dekanacie bialskim diecezji chełmskiej, gdzie była cerkiew drewniana pw. Św. Praksedy Znanymi parochami ortelskimi byli Jan Górski i Tomasz Zypowski. Wyznawcy kościoła

Ks. Stanisław Brzóska

rzymskokatolickiego przynależeli do parafii w Białej [Podlaskiej], podobnie jak wyznawcy religii mojżeszowej.

W okresie międzypowstaniowym 1831 - 1863 był Dokudów dużą wsią w gminie Sidorki, w dobrch ziemskich Ortel Książęcy obejmujący wieś Ortel Książęcy, wieś Perkowice, młyn wodny o 2 kołach, dwie karczmy, browar piwny i dwie gorzelnie. Pozostał Dokudów siedzibą parafii unickiej w dekanacie bialskim (jedna z 14) pw. Św. Praksedy liczącą ok. 1 tys. wiernych diecezji chełmskiej.

W drugiej połowie XIX w. zachowując charakter niewielkiego ośrodka miejskiego z rynkiem i układem do 9 ulic liczył do 120 domów mieszkalnych i 877 mieszkańców. Zajmował 2399 morg obszaru. Mieszkańcy zajmowali się uprawą roli, hodowlą, rybołówstwem i stolarstwem. Pod względem administracyjnym przynależał do gminy Sidorki pow. Biała (Podlaska) guberni lubelskiej. Stanowił centrum dóbr ortelskich **rodu ks. Hohenloche**. Od 1876 r. był siedzibą parafii prawosławnej pw. Św. Praksedy liczącą ponad 1 tys. wyznawców obejmującej także mieszkańców wsi Czosnówka i Dubów.

W początkowych latach XX w. pozostawał Dokudów nadal centrum dóbr ortelskich złożonych ze wsi Perkowice, Czosnówka, Ortel Książęcy z osadą młynarską, dwiema gorzelniami i browarem. Według Rejestru z 1909 r. stanowił kompleks dóbr zwanych Pustki Dokudowskie obejmujących grunta samej wsi złożonych z Wielkiego Pola Ostrowia I i Ostrowia II we władaniu rodu hr. Wielopolskich.

Był dużą wsią zamieszkaną w przewadze przez ludność greckokatolicką z cerkwią pw. Św Praksedy dobrze uposażoną popówką z popem Gromadzkim. We wsi funkcjonowała niewielka szkoła początkowa.

W okresie działań wojennych w I wojnie światowej w 1915 r. spłonęła cerkiew dokudowska a duża grupa mieszkańców ewakuowała się wraz z wycofującymi się wojskami rosyjskimi.

MIEJSKA BIBLIOTEKA PUBLICZNA
w
Białej
Podlaskiej

W okresie 1918 - 1939

W okresie międzywojennym wieś Dokudów jako duża wieś stanowiła jedną z 13 gromad w gminie Sidorki pow. Biała Podlaska w woj. lubelskim. Wchodziła w skład dóbr bialskich **Albina hr. Wielopolskiego** jako tzw. Las Dokudów o obszarze 793 ha powierzchni. Nadal zachowywał charakter małego miasteczka z rynkiem w centrum i układem ulic. Liczył ogółem ponad 130 domów mieszkalnych i 501 mieszkańców. W latach 20-tych pozostawał sziedzibą parafii unickiej, gdzie było "w większej liczbie mieszkańców prawosławnego wyznania z prokopem Pawłem Szydłowskim. W marcu 1928 r. powstała tutaj parafia obrządku wschodnio - słowiańskiego pw. Św. Praksedy. Zachowując formę małego miasteczka w połowie lat 20 XX w. z rynkiem w centrum i układem kilku ulic liczył 150 domów i 634 mieszkańców, gdzie obok cerkwi obrzędu wschodnio - bizantyjskiego pw. Św. Praksedy z bractwem była Publiczna Szkoła Powszechna z ponad 160 uczniami. Nauczycielami szkoły byli: Stanisław Jastrzębski, Marcin i Feliks Porogowiec, Marcin Kawecki. Znajdowały się dwa sklepy ogólno-spożywcze, remiza strażacka. Rzemiosło reprezentował kowal Andrzej Jachimowski, krawiec Tadeusz Jarmoszewicz, zegarmistrz Stanisław Protas, było dwóch kołodzieji, dwóch bednarzy, trzech stolarzy a wśród nich dwóch braci Michalskich. Rybołóstwem zajmowali się na rzekach Zielawie i Żarnicy Paweł Bandzerewicz, Stanisław Protas i Piotr Simonowicz. W latach 1927-1932 wg projektu architekta Władysława Wołłodko wzniesiono w miejscu drewnianej cerkwi kościół drewniany konstrukcji zrębowej.

Kościół parafialny w Dokudowie

Funkcjonowało Towarzystwo Ochotniczej Straży Pożarnej, Towarzystwo Popierania Budowy Szkół Powszechnych, Kółko Rolnicze (od 1937 r.), kółko Związku Strzeleckiego "Strzelec" (od 1937 r.), koło Ligi Morskiej Kolonialnej, Koło Gospodyń Wiejskich. Obok tych organizacji działalność prowadziła komórka Niezależnej Partii Chłopskiej, koło Związku Młodzieży Wiejskiej. To ostatnie kierowane przez Dominika Szydłowskiego prowadziło ciekawą pracę kulturalno - oświatową,

posiadało sekcję teatralną i samokształceniową. Dokudów w latach 30 XX w. stanowił XIII Związek Sąsiedzki kół Związku Młodzieży Wiejskiej w pow. Biała Podlaska obejmujący wsie Dokudów, Ortel Książęcy, Ortel Królewski, Dubów, Wolę Dubowską i Czosnówkę. Znanymi dokudowskimi społecznikami byli Jan Lewczuk (sekretarz Kółka Rolniczego), Jan Trela i Stanisław Wysokiński (nauczyciele) działacze Związku Strzeleckiego "Strzelec" wspominany Dominik Szydłowski (prezes koła ZMW i skarbnik Zarządu Powiatowego ZMW) oraz Jan Bandzerewicz, Józefat Remiszewski. W wyniku przeprowadzonej akcji scaleniowej gruntów przeprowadzonej niemal po 10 lat od prośby mieszkańców Dokudów. Wieś dotychczasowa zachowująca charakter miasteczka przestała istnieć w dotychczasowej formie. Po scaleniu gruntów wszystkich dóbr ziemskich Kolonii Ortel Książęcy, gruntów tzw. Pustek Dokudowskich, gruntów osady karczemnej obejmujacej obszar 1985, 51 ha. Utworzono 252 gospodarstwa rolnicze z podziałem na Dokudów I i Dokudów II z koloniami. Dokudów nadal był siedzibą parafii obrządku wschodnio bizantyjskiego z ks. Eustyniuszem Mielniczukiem z kościółkiem drewnianym pw. Św. Praksedy i z kaplicą drewnianą na cmentarzu jako jedna z 13 parafii w dekanacie bialskim. Miał Publiczną Szkołę Powszechną II stopnia o około 150 uczniów i kółka warsztatów rzemieślniczych oraz dwa sklepy. Prężni działacze chłopscy zamierzali utworzyć Uniwersytet Ludowy na wsi podobny do placówki w Szycach pod Krakowem. Sama wieś rozproszona na dużej przestrzeni liczyła ok. 200 domów i ponad 850 mieszkańców. Była interesującym ośrodkiem kultury ludowej, znanej w wyrobach kilimów i wyrobów stolarskich.

Kościół parafialny w Dokudowie

W okresie wojny i okupacji 1939 - 1944

Podczas Wojny Obronnej Polski we wrześniu 1939 r. przechodziły różne oddziały Wojska Polskiego. Mieszkańcy Dokudowa byli wśród świadkami bombardowań Podlaskiej Wytwórni Samolotów. Po zajęciu Dokudowa przez oddziały Armii Czerwonej wąska grupa aktywistów byłej Komunistycznej Partii Polski zorganizowała miejscowy komitet chłopsko - robotniczy. W dniu 11.IX.1939 r. nad kolonią Dokudów zestrzelony został samolot RWD - 8 należący do 53 Eskadry Obserwacyjnej. Załoga pilot ppor. pil. **Tadeusz Oskar Sobol** i ppor. obs. **Stanisław Hudowicz** zginęli.

W okresie okupacji hitlerowskiej Dokudów stał się małym, ale prężnym ośrodkiem konspiracji na Południowym Podlasiu. Ton nadawała komórka organizacji byłej Niezależnej Partii Chłopskiej. Grupa członków tej partii aresztowana przez Niemców w osobach Michała Sztajnesa, Jana Remiszewskiego, Dominika Szydłowskiego, Stefana Olichwirowicza, Aleksandra i Stefana Klepackich, Walentego Waliszewskiego wywieziona zginęła w obozie zagłady w Oświęcimiu. Inna grupa aresztowana w 1942 r. także zginęła w obozach koncentracyjnych, a byli to: Jan Paszkiewicz, Bazyli Radziszewski, Tadeusz Jarmoszewicz. Na przełomie 1941/42 r. Dokudów dotknęła epidemia tyfusu. Dokudów był miejscem schronienia dla jeńców radzieckich zbiegłych z obozu Woskrzenice - Kaliłów. Za udzielanie pomocy zginęli z rąk okupanta Anastazja Szydłowska, Anna Sztajnes i Walenty Maliszewski. Wiosną 1940 r. hitlerowcy rozstrzelali 3 Żydów, a zwłoki pochowano obok budynku szkolnego. W 1943 r. rozstrzelanych zostało dwóch kolejnych miejscowych Żydów Jankel i Sara Foglowie.

Podczas lipcowych dni 1944 r. zginęli dwaj kolejni mieszkańcy Władysław Zaśkiewicz i Bogdan Jarmoszewicz. W walkach u podnóża zlewisk rzek Zielawy i Żarnicy zginęła grupa około 40 żołnierzy węgierskich, rosyjskich i niemieckich. Nadmienić należy, że okres 1941 - 1944 funkcjonował zorganizowany przez okupanta obóz pracy, gdzie jeńcy pracowali przy rowach melioracyjnych i wydobywaniu torfu. Była też niewielka szkoła powszechna polska i ukraińska.

Po przejściu frontu w lipcu 1944 r. wieś Dokudów włączona została jako jeden z pięciu sołectw do gromady Dokudów. W trudnych latach 1944 - 1953 był Dokudów miejscem operowania Ukraińskiej Armii

Powstańczej (UPA). Wieś w 1947 r. w ramach akcji "Wisła" była objęta wywózką, która w końcu nie doszła do skutku. Na przełomie lat 50 i 60 Dokudów był dużą wsią złożoną z Dokudowa I i Dokudowa II oraz Dokudowa Kolonii w gromadzie Ortel Książęcy. Jako wieś liczył ok. 160 domów i ok. 850 mieszkańców. Była w Dokudowie Szkoła Podstawowa 7 klasowa, świetlica, dwa sklepy, świetlica w Dokudowie II od 1962 r., funkcjonowało kilku znanych rzemieślników, w tym grabarz i dwaj kołodzieje.

Działalność aktywną prowadziło miejscowe koło Związku Młodzieży Wiejskiej i Ochotnicza Straż Pożarna. Dokudów znany był z organizacji życia kultury, w tym zabaw ludowych z udziałem m.in. lotników 59 Pułku Szkolno - Bojowego z Białej Podlaskiej.

W latach 60 i 70 XX w. stał się Dokudów leżący w gromadzie Dubów znany z istnienia zespołu śpiewczego, gdzie występowały Aleksandra Daniluk, Adela Tykałowicz, Waleria Żuk. Ponadto Dokudów i okolice stały się poważnym zagłębiem uprawy ogórków. Duże plantacje prowadzili tacy dokudowscy rolnicy jak: Olichwierowiczowie, Szydłowscy, Tykałowicze. Piękną pracę kulturalną prowadziła miejscowa Szkoła Podstawowa organizując różnorodne imprezy kulturalne i rozrywkowe pod kierunkiem Henryka i Marii Tokarskich. Przy szkole istniał teatrzyk kukiełkowy, zespół mandalinistów, prowadzony przez Wiesławę Szydłowską. Istniała Szkoła Rolnicza i działalność prowadził Uniwersytet Powszechny. Funkcjonowały dwa koła Gospodyń Wiejskich. Wieś pozostała parafią rzymsko katolicką z drewnianym kościółkiem, dawną cerkiew pw. Św. Praksedy. W dniach 19-26.XII.1978 r. był Dokudów miejscem Misji Świętej OO Jezuitów.

Od lat 70-tych Dokudów I i Dokudów II włączone zostały do gminy Biała Podlaska jako sołectwa i w tym charakterze funkcjonują do dziś. Posiadają połączenie drogowe z Białą Podlaską przez wieś Dubów.

Na dzień 31.XII.1989 r. wieś Dokudów I liczyła 300 mieszkańców, natomiast wieś Dokudów II z kolonią 324 mieszkańców. Był Dokudów siedzibą parafii rzymsko - katolickiej pw. Św. Praksedy z drewnianym kościołem. Funkcjonowała Szkoła Podstawowa, dwa sklepy.

W latach Rzeczypospolitej Polskiej 1989 - 2009

U progu narodzin nowej Rzeczypospolitej Polskiej Dokudów składając się z dwóch części Dokudów I i Dokudów II był dużą wsią złożoną z dwóch sołectw w gminie Biała Podlaska. Funkcjonowała we wsi niewielka Publiczna Szkoła Podstawowa pod dyrekcją Haliny Szydłowskiej, a od 01.IX.2001 r. Niepubliczna Szkoła o 8 nauczycielach pod patronatem Stowarzyszenia "Nasza Szkoła" pod dyr. Aliny Halczuk. Uczyły się w niej dzieci z Dokudowa I, Dokudowa II, Ortela Książęcego, Ortela Królewskiego, Studzianki i Perkowic. We wsi był sklep, od 2002 r. Uczniowski Ludowy Pożarniczy Klub "Żarnica", filia Gminnej Biblioteki Publicznej. We wrześniu 2003 r. Dokudów był miejscem gminnych dożynek. W 2005 r. opisywany był Dokudów jako miejscowość o kolonijnej zabudowie rozrzuconym na dużą przestrzeń liczącej w różnych kierunkach od 5-7 km. Składał się z dwóch sołectw: Dokudów I o 253 mieszkańcach z sołtysem Wiesławem Bandzerewiczem i Dokudów II o 314 mieszkańców z sołtysem Adamem Tykałowiczem. W miejscowości funkcjonowały dwa sklepy ogólnospożywcze, klub Kulturalny Gminnego Ośrodka Kultury z Białej Podlaskiej, Niepubliczna Szkoła Podstawowa pod opieką Stowarzyszenia Społeczno - Oświatowego "Nasza Szkoła". Ta ostatnia prowadziła piękną działalność oświatowo - kulturalną na rzecz społeczności lokalnej organizując różnorodne imprezy kulturalne, w tym "Jarmarki Lewkowskie". Dokudów znany był w powiecie Biała Podlaska i nie tylko z działalności grupy obrzędowo - śpiewaczej Lewkowianie działający przy wspomnianym Klubie Kultury pod kierunkiem mgr Tadeusza Derlukiewicza, gdzie min. udzielały się Józefa Kurjaniuk, Halina i Danuta Bandzerewicz. Grupa Lewkowianie na stałe zapisała się prezentując pięć widowisk obrzędowych na obszarze powiatu: "Korowa", "Hohoty", "Chusta prać", "Walanki", "Wesele". Wspomaga tą grupę wspomniany wcześniej Derlukiewicz, pedagog, absolwent Państwowego Liceum Pedagogicznego im. Stanisława Staszica w Leśnej Podlaskiej, promotor kultury ludowej, który prowadzi w Perkowicach zespół "Kalina". Działalność oświatowo - kulturalna możliwa jest dzięki działalności grupy społeczników w osobach A. Halczuk, Doroty Bandzerewicz, Leszka Kurjaniuka.

Istnieje nadal w Dokudowie siedziba parafii rzymskokatolickiej pw. Św. Praksedy z drewnianym kościołem z proboszczem

ks. Kazimierzem Momontem. Stowarzyszenie Społeczno Kulturalne **"Nasza Szkoła"** przy wsparciu parafii dokudowskiej w latach 2002-2004 wydawało gazetę wiejską "Lewkowian". Kulturę ludową podtrzymują hafciarki i koronkarki: Danuta i Halina Bandzarewicz, Józefa Kurjaniuk, Albina Klepacka.

Historia Dokudowa w okresie staropolskim miasta Lewkowa leżącego dziś na uboczu na dużej przestrzeni wśród łąki, nieużytków i lasów związana jest z wielkimi rodami ruskimi, litewskimi Bohowitynów - Bohowitynowiczów, ks. Radziwiłłów, Kiszków, Nasuttów. Stanowi cząstkę historii Południowego Podlasia a w niej odbija się historia cała nie tylko regionu ale i Polski. Pozwala stwierdzić, ze losy miejscowości tak samo są zmienne jak losy Polski, gdzie Południowe Podlasie nie ma szczęścia spełnić jako jej cząstka. Czy naprawdę Dokudów i inne miasta i miasteczka zasłużyły na taki los, czy nie ma pomysłu na urządzenie ich jako miejscowości pamiątkowych, by stały się miejscem spotkań wielu kultur, religii. Wędrówka po miejscowej nekropolii ukazuje w pełni złożoność losów tego obszaru Polski, gdzie obok nazwisk typowo polskich Korońskich, Szydłowskich, Klepackich Przyłuckich, spotykamy się Tykałowiczów, Paszkiewiczów, Jarmoszewiczów, Charewiczów, Kurjaniuków gdzie obok imion takich jak Krystyna, Danuta, Janina, Halina poznajemy imiona Prakseda, Anastazja, Afrozyna, Ewdokija.

Kaplica w Dokudowie

Przez kilka wieków Dokudów był miniaturą dawnej Rzeczpospolitej, niewielkim ośrodkiem miejskim gdzie obok egzystowały społeczności o różnej religii i mentalności. Zdaniem autora jest typowym przykładem obszaru styku wielu narodów i kultur. Synami tej dziś wsi rozproszonej na dużej przestrzeni z jednej strony jest przedstawiciel kościoła rzymskokatolickiego bohater narodowy generał **ks. Stanisław Brzóska** (1934 - 1965) kapelan generalny powstania styczniowego (1863-1864) i najwytrwalszy z dowódców tego zrywu wyzwoleńczego (kawaler Orła Białego). Z drugiej strony kilkaset metrów od domu Brzósków przyszedł na świat w tej osadzie wielki syn kościoła prawosławnego patriarcha i egzarcha

Ukrainy **Aleksander Gromadzki** (**Hromadskij Ołeksij** (1882-1943)) metropolita prawosławny, abs. Seminarium Duchownego w Chełmie i Akademii Duchownej w Kijowie, kawaler Orderu Polonia Restituta (1927), zamordowany przez nacjonalistów ukraińskich. W Ortelu Królewskim urodził się **Wincenty Klemens Chełmiński** ps. Korwin (1850-1887) literat, wydawca, dziennikarz, autor m.in. *Z życia Nowele i Satyry* (1887), redaktor i wydawca zeszytów satyrycznych pt. "Alfabet", zesłaniec oraz prof. **Adam Antoni Kryński** (1844-1932). W pobliskim zaś Ortelu Książęcym zaś urodził się prof. **Jan Tokarski** (1909-1982), wybitny językonzawca, współautor i redaktor "Wielkich Słowników Języka Polskiego. Przejeżdżając przez wieś Dokudów I i Dokudów II powinniśmy mieć świadomość, że spotykamy się z miejscowością ciekawą i jeszcze nie do końca odkrytą.

Aleksander Gromadzki metropolita prawosławny

MIEJSKA BIBLIOTEKA PUBLICZNA
w
Białej
Podlaskiej

Bibliografia [Literatura uzupełniająca]

1. Chlebowski B., Dokudów [W] Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich pod red. F. Sulimierskiego, B. Chlebowskiego, W. Walewskiego t. II, Warszawa 1881
2. Flisiński J., Dokudów. Zarys dziejów do połowy XVIII w.. "Rocznik Bialskopodlaski" t. XVI, 2008.
3. Górny B., Monografia Powiatu Bialskiego Województwa Lubelskiego, Biała Podlaska 1939
4. Gumowski M., Pieczęcie i herby miejscowości województwa lubelskiego, Lublin 1959.
5. Katalog Zabytków Sztuki Województwa Lubelskiego. Powiat Biała Podlaska, redakcja i opracowanie K. Kolendo - Korczakowa, A. Oleńsko, M. Zgliński t. VIII, z. 2 Warszawa 2006.
6. Miasta Polskie w Tysiącleciu, t. I Wrocław - Warszawa - Kraków 1965.
7. Longinowa A. W., Zamietka o drewnim prawosławnym monastire w Lewkowie (Dokudów) Bialskiego Ujezdu Siedleckiej Guberni "Chołmsko - Warszawskij Eparchalny Wiesnik" 1886 Nr 3
8. Maliszewska H., Brzóska Stanisław [W] Polski Słownik Biograficzny t. III, Kraków 1937
9. Mironowicz A., Monaster w Dokudowie "Przegląd Prawosławny" R. 1993, nr 10.
10. Rejestr miejsca i faktów zbrodni popełnionych przez okupanta hitlerowskiego na ziemiach polskich w latach 1939 - 1945 Województwa Bialskopodlaskiego Warszawa 1984.
11. Rymut K., Nazwy miast Polski Wydanie drugie, Wrocław Warszawa Kraków Gdańsk Łódź 1987.
12. Seniuk B., Atlas hrabstwa bialskiego z roku 1781 - źródło do dziejów miast prywatnych rezydencji i wsi [W] Ziemiaństwo na Lubelszczyźnie. Materiały Sesji naukowej zorganizowanej w Muzeum Zamojskich w Kozłówce 8-9.VI.2000 r. opracowanie Róża Maliszewska. Wydawnictwo Muzeum Zamojskich w Kozłówce, Kozłówka 2001, s. 285.
13. Warchoł S., Nazwy miast Lubelszczyzny, Lublin 1964
14. Wawrzyńczyk A., Rozwój wielkiej własności na Podlasiu w XV i XVI Wrocław 1951
15. Ziółkowski S., Materiały do badań nad osadnictwem pradziejowym i wczesnośredniowiecznym na obszarze dzisiejszego Województwa Bialskopodlaskiego, Biała Podlaska 1988.

Druk: a-tronic"
Biała Podlaska
Tel. 83 344 37 66
e-mail: a-tronic@wp.pl

ISBN 978-83-928345-0-2